



בית המדרש "תורת דוד"
ע"ש הגה"צ רבי דוד בר חן זצ"ל - רבה של שדרות,
והרבנית רות בר חן ע"ה

"תורת דוד"

השיעור השבועי

פרשת מטות - מסעי תש"פ

(שנה ד', גליון 153)

שיעורי הרב אליהו בר חן

e0527191965@gmail.com | 052-719-1965

שבת מברכין, חודש מנחם - אב:

המולד, יהיה ביום ב',

שעה 10:01, ו-15 חלקים.

זמני כניסת ויציאת השבת:

רבינו תם:	יציאה:	כניסה:	
21:02	20:26	19:09	ירושלים:
20:59	20:28	19:25	תל אביב:
21:03	20:30	19:18	חיפה:
21:00	20:27	19:26	באר שבע:

הלימוד, מוקדש לרפואתם השלימה, של:

שושנה סולטנה בת מרים

איילה בת נעמי

אמירה בת נעמי

חנה בת זוהרה

שרה בת סוליקא

אסתר בת תמר

יוסף דהאן בן רחל

רפאל פנחס בן מרים רמו

משה בן אסתר

חיים נתן צבי בן שרה

שלמה יעקב בן שורה ישועה

מאיר בן נעמי



פרשת מטות מסעי התש"פ

"בגודל מעלת מידת הכרת הטוב"

א. "וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, לֵאמֹר. נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים, אַחֲרֵי תִּאֲסֹף אֶל עַמִּיךָ. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר, הִחַלְצוּ מֵאֲתָכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא, וַיְהִיוּ עַל מִדְּוָן, לְתֵת נִקְמַת יְהוָה בְּמִדְּוָן. אֶלְף לַמָּטָה אֶלְף לַמָּטָה, לְכָל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצַבָּא. וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלְף לַמָּטָה, שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלְף חֲלוּצֵי צַבָּא. וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְף לַמָּטָה לְצַבָּא, אֹתָם, וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא, וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ", (במדבר, לא', א' - ו').

וּדְרָשׁוּ בַזֶּה רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (במדבר רבה, פרשה כב', ב'):

"רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵלּוּ הָיָה רוּצָה מֹשֶׁה לְחַיּוֹת כַּמָּה שָׁנִים הָיָה חַי,

שְׁאָמַר לוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, 'נָקַם', 'וְאַחֲרֵי תִּאֲסֹף' -

תָּלָה הַכְּתוּב מִיָּתְנוּ, בְּמִדְּוָן,

אֶלָּא, לְהוֹדִיעַךְ שֶׁבָּחוּ שֶׁל מֹשֶׁה -

אָמַר, בְּשִׁבִיל שְׂאֲחִיָּה, יַעֲבֹב נִקְמַת יִשְׂרָאֵל -

מִיָּד (במדבר, לא' - ג'), 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם, לֵאמֹר, הִחַלְצוּ מֵאֲתָכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא, 'אֲנָשִׁים' - צְדִיקִים".

ב. והנה, דרשו רבותינו ז"ל (דברים רבה, פרשה ז', י'): :

"בְּשַׁעַת שֶׁבִקֵּשׁ מֹשֶׁה לְכַנֵּס לְאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, אָמַר לוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא (דברים ג' - כז'), 'לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה'.

וּמֹשֶׁה, בִּקֵּשׁ מִן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְבַטֵּל אֶת שְׁתִּיָּהּ.

אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (במדבר יד' - יט'), 'סָלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה, כַּגֹּדֶל חֲסִדְךָ',

וּבִטְלָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְנִתְקַיְמָה שֶׁל מֹשֶׁה,



- מנין, שְׁנֵאמַר (במדבר, יד' - כ'), 'סִלַחְתִּי כְּדַבַּרְךָ'.
- כִּיּוֹן שָׂבָא לְפָנֶיךָ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִתְחִיל אֹמֵר (דברים, ג' - כה'), 'אֶעֱבְרָה נָא, וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה'.
- אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִשָּׁה -
- כָּבֹד בְּטַלְתָּ אֶת שְׁלִי, וְקִיַּמְתִּי אֶת שְׁלִיךְ -
- אֲנִי אֲמַרְתִּי, 'וְאֲשָׁמִידִם'. וְאֵת אֲמַרְתִּי, 'סִלַח נָא'. וְנִתְקַיַּם שְׁלִיךְ -
- וְאִף עַכְשָׁיו, מִבְּקֵשׁ אֲנִי לְקַיֵּם אֶת שְׁלִי, וּלְבַטֵּל אֶת שְׁלִיךְ.
- אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִשָּׁה -
- אֵין אֶתָּה יוֹדֵעַ מַה לַעֲשׂוֹת, אֶתָּה רוֹצֵה לְאַחֵז אֶת הַחֶבֶל בְּשָׁנֵי רֵאשִׁיּוֹן.
- אָמַר לוֹ -
- אִם 'אֶעֱבְרָה נָא' אֶתָּה מִבְּקֵשׁ לְקַיֵּם, בְּטַל 'סִלַח נָא' -
- וְאִם 'סִלַח נָא' אֶתָּה מִבְּקֵשׁ לְקַיֵּם, בְּטַל 'אֶעֱבְרָה נָא'.
- אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי, כִּיּוֹן שֶׁשָּׁמַע מִשָּׁה רַבִּינוּ כֶּךָ, אָמַר לְפָנָיו -
- רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם -
- יָמוֹת מִשָּׁה וּמֵאָה כִּיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא תִנָּזֵק צַפְרָנוּ שֶׁל אֶחָד מֵהֵם."
- וְהִנֵּה, עָלִינוּ לְדַעַת, שְׁבַשְׁבִּיל מִשָּׁה רַע"ה, לֹא לְהִיכַנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פִּירוּשׁוֹ:
- לְוֹתֵר עַל הַשְּׂגוֹת גְּבוּהוֹת בַּתּוֹרָה, וְעַל דְּרָגוֹת רֹחַנִיּוֹת גְּבוּהוֹת עַד לְמֵאוֹד -
- שִׁיכּוֹל הִיָּה לְהִתְעַלּוֹת בְּהֵם, רַק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
- וּכְמִבּוֹאֵר בְּגִמְרָא (סוֹטָה, יד' ע"א):
- "דַּרְשׁ רַבִּי שְׁמַלַּאי, מִפְּנֵי מַה נִּתְּאוּה מִשָּׁה רַבִּינוּ לִיכַנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל -
- וְכִי לֹא כּוֹל מִפְּרִיָּה הוּא צְרִיךְ, אִם לְשָׁבוּעַ מִטּוֹבָה הוּא צְרִיךְ.
- אֲלֵא, כִּךָ אָמַר מִשָּׁה -
- הִרְבָּה מִצּוֹת נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאִין מִתְקַיֵּימִין אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל -



אכנס אני לארץ, כדי שיתקיימו כולן על ידי.

אמר לו הקדוש ברוך הוא -

כלום אתה מבקש, אלא, לקבל שכר -

מעלה אני עליך, כאילו עשיתם".

ומבואר:

שאף על פי, שגזר הקב"ה על משה רע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, ועל ידי כך ימנע מלקיים מצוותיה,

בכל זאת, יכול היה משה רע"ה לעכב את מיתתו -

וממילא, את כניסתם של עם ישראל, לארץ ישראל,

וזאת, על ידי שיאחר את ציווי ה' יתברך, בזה שיעכב את מלחמת מדין,

ואולי על ידי כך, יוכל לקיים עוד מצוות -

או שיוכל להאריך בעוד תפילות,

ומכל מקום, לא עשה כך.

ובטעם הדבר, אפשר:

שהיה זה משום ההכרת הטוב שהיה למשה רע"ה, כלפי הקב"ה, וכפי שנבאר.

ג. בתפילת "נשמת כל חי", הנאמרת בשבתות ובמועדים, אנו אומרים:

"וְאֵלוּ פִּינוּ מֵלֵא שִׁירָה כְּפִים, וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כְּהֶמוֹן גְּלִיו, וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמִרְחָבֵי
רְקִיעַ, וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכֶרֶחַ, וְיַדֵּינוּ פְּרוּשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם, וְרַגְלֵינוּ קִלּוֹת
כְּאֵילוֹת -

אֵין אֲנַחְנוּ מִסְפִּיקִין לְהוֹדוֹת לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, וּלְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ מִלְּפָנוּ -

על אחת מאֵלף אֵלְפִים וְרֵב רֵבִי רַבּוֹת פְּעָמִים, הַטּוֹבוֹת נְסִים וְנִפְלְאוֹת
שְׁעִשִׁית עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ,

מִלְּפָנִים -



ממַצְרִים גִּאֲלָתָנוּ? הֲיֵהוּ אֱלֹהֵינוּ, מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ, בְּרָעַב זָנַתָּנוּ, וּבְשֹׁבַע כָּלִכְלַתָּנוּ,
מִחֶרֶב הֲצַלָּתָנוּ, מִדְּבַר מַלְטָתָנוּ, וּמִחֲלָאִים רָעִים וְרָבִים דָּלִיתָנוּ".

דהיינו:

שאין כוח בכל הבריאה עצמה, להודות להקב"ה, על חסדיו ונפלאותיו עמנו.

ברם, בהמשך התפילה אנו אומרים:

"עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ, וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ,

עַל כֵּן אֲבָרִים שְׁפַלְגַת בְּנוֹ, וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שְׁנַפְחַת בְּאַפֵּינוּ, וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שְׁמַת בְּפִינוּ -

הֵן הֵם, יוֹדוּ, וַיְבָרְכוּ, וַיִּשְׁבְּחוּ, וַיִּפְאָרוּ (וַיִּשׁוּרוּ), אֶת שְׁמֶךָ מִלְּפָנֶיךָ תָּמִיד,

כִּי כָל פֶּה לָךְ יוֹדֶה, וְכָל לִשׁוֹן לָךְ תִּשְׁבַּח, וְכָל עֵין לָךְ תִּצְפֶּה, וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע, וְכָל
קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה,

וְהִלְבְּבוֹת יִירְאוּךָ, וְהִקְרַב וְהִכְלִיֹּת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ".

והדבר צריך ביאור:

שאם אין כוח בכל הבריאה עצמה, להודות להקב"ה -

היאך אנו ממשיכים, ומשבחים ומפארים את הקב"ה, על כל טובותיו ונפלאותיו
עמנו -

והלא, "אין אֲנַחְנוּ מִסְפִּיקִין".

ובהכרח, שיסוד גדול טמון בדבר, וכדלהלן:

שאף על פי שאיננו מסוגלים ויכולים להודות להקב"ה, על חסדיו ונפלאותיו
עמנו,

מכל מקום, אין הדבר מונע מאיתנו כלל וכלל להודות ולהלל,

כיוון, שהודאה, היא מידה מחוייבת, ומחייבת את האדם לנהוג בה,

הן כלפי הקב"ה, המטיב עמנו בכל עת ובכל שעה, ברוחניות ובגשמיות,

והן כלפי הזולת, המסייעים ומיטבים עמנו.

והוא הדבר שלימדנו משה רע"ה, במעשה מדין:



שנכון הדבר, שבידו של משה רע"ה, לעכב את מיתתו,

מכל מקום, אמר משה רע"ה -

באם בידי הדבר, לעשות על ידי אותה המלחמה, כבוד ונחת להקב"ה -

שהוא "נקמת ה'",

אעשה זאת מיד,

וזאת, מחמת אותה המידה של "הכרת הטוב", שהיתה טבועה בו במשה רע"ה.

וכפי שנאריך להלן.

ד. ואם יבוא השואל וישאל, מה עניינה של "נקמה זו" -

נשיב כך,

בספר מלכים (א', פרק ב', א' - ט') נאמר:

"וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לָמוֹת, וַיֵּצֵא אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לְאֹמֶר. אֲנֹכִי הִלֵּךְ בְּדַרְךְךָ כָּל הָאָרֶץ, וְחִזַּקְתָּ וְהֵייתָ לְאִישׁ. וְשִׁמְרַתְּ אֶת מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְלַכֵּת בְּדַרְכֶיךָ, לְשָׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצֻּוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתָיו, כַּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה - לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל אֲשֶׁר תִּפְנֶנָּה שָׁם. לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת דְּבָרֹךְ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי, לֵאמֹר, אִם יִשְׁמְרוּ בְּנֵיךָ אֶת דַּרְכֶּךָ, לְלַכֵּת לִפְנֵי בְּאֵמַת, בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם, לֵאמֹר, לֹא יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל. וְגַם אֶתְּהָ יִדְעֶתְךָ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, אֲשֶׁר עָשָׂה לְשֹׁנֵי שָׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל - לְאַבְנֵר בֶּן נֹר וְלַעֲמֶשָׂא בֶן יֵתָר, וַיַּהַרְגֵם, וַיִּשְׂם דָּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם, וַיִּתֵּן דָּמֵי מִלְחָמָה - בְּחַגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמִתְּנָיו וּבִנְעָלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו. וְעָשִׂיתָ כְּחֻמְתְּךָ, וְלֹא תוֹרַד שִׁיבְתוֹ בְּשָׁלֹם שָׂאֵל. וְלִבְנֵי בְּרוּזֵי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה חֶסֶד, וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנֶךָ, כִּי כֹן קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחֵי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיךָ. וְהִנֵּה עִמָּךְ שְׂמֵעִי בֶן גֵּרָא בֶן הִימִינִי מִבְּחָרִים, וְהוּא קָלְלָנִי קָלְלָה נִמְרָצָת בַּיּוֹם לְכַתִּי מִחַנִּים, וְהוּא יָרַד לְקִרְאָתִי הִירָדוֹ, וְאַשְׁבַּע לוֹ בַּיהוָה, לֵאמֹר, אִם אֶמִיתְּךָ בְּחַרְבִּי, וְעָתָה אֵל תִּנְקְהוּ, כִּי אִישׁ חָכֵם אַתָּה, וַיִּדְעָתָ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לוֹ, וְהוֹרְדָתָ אֶת שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוּל".

ובדבריו הקדושים של דוד הע"ה, צריך ביאור רב:



- א. וכי זה הזמן לומר לשלמה הע"ה לנקום את נקמתו,
ב. וכי כך נפרד האב מבנו -
וכי אלו מילות הפרידה.
וביאר בזה ¹ מו"ר מרנא ר' חיים ליב הלוי שמואלביץ זיע"א, כדלהלן.
דהנה, אמרו רבותינו ז"ל (בבא בתרא, יז' ע"א):
"שלשה לא שלט בהן יצר ^{2 3 4} הרע,

¹ בספרו "שיחות מוסר", מאמר כז', עמודים קיג' - קטז'.

² כתבו התוספות (בד"ה "שלשה לא שלט"):

שוודאי אין לומר, שלא שלט בהם יצר הרע כלל -

דאם כן איך קבלו שכר -

והלא, כל השכר ניתן עבור ההתגברות על היצר הרע.

אלא, שבתחילה שלט בהם יצר הרע, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא שהיו דוחקין עצמם להתרחק מהעבירה, סייעם וביטל מהם מכאן והילך את יצר הרע,

וזוהו שאמרו במסכת יומא (לח' ע"ב), על הפסוק 'ורגלי חסידיו ישמור', שכיון שעבר אדם רוב שנותיו ולא חטא, שוב אינו חוטא.

³ בטעם הדבר, כתב המהרש"א בחידושי אגדות:

דכיוון שהטעימן הקדוש ברוך הוא מעין עולם הבא, לכך לא שלט בהם יצר הרע, כי בעולם הבא אין יצר הרע.

⁴ עיין הערה קודמת, משם המהרש"א.

והנה, לעיל מיניה, אמרה הגמרא:

"תנו רבנן, שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא,

אלו הן, אברהם, יצחק ויעקב,

אברהם, דכתיב ביה (בראשית, כד' - א'), 'בכל',

יצחק, דכתיב ביה (בראשית, כז' - לג'), 'מכל',

יעקב, דכתיב ביה (בראשית, לג' - יא'), 'כל'.

ופירש רש"י, וז"ל:



אלו הן, אברהם יצחק ויעקב -

דכתיב בהו, בכל מכל כל,

ויש אומרים, אף דוד -

דכתיב (תהילים, קט' - כב'), ולבי חלל⁵ בקרביי,

והדבר צריך ביאור:

"בכל מכל כל" - באברהם כתיב, 'והשם ברך את אברהם בכל'. ביצחק כתיב, 'ואוכל מכל'. ביעקב כתיב, 'וכי יש לי כל',

כלומר, לא חסרו שום טובה".

ויעוין בספר הקדוש "בן יהוידע", לרבינו הרי"ח הטוב זיע"א, שכתב וז"ל:

"נראה לי, כל צדיק יוכל היצר הרע להעלות בלבו קצת תאוה של רעה, והוא דוחה תאוה זו תכף,

וכיון דמעלה בלבו תאוה רעה, אפילו שהיא כרגע, חשיב זה שליטה קצת,

אבל האבות, כבשו היצר הרע, וניקרו אותו, שאינו יכול להעביר בלבם תאוה של רע אפילו רגע קטן -

וכאילו אין בהם יצר הרע -

ולזה אמר, 'לא שלט בהם יצר הרע'.

ויליף זה מן 'כל', כי אותיות 'כל' במילואם עולה 'עקד' -

[א"ה, ביאור דברי רבינו זיע"א, כך הם:

דכאשר נכתוב את מילוי האותיות של מילת "כל",

והיינו, כ"ף - למ"ד, יעלו האותיות למניין 174,

שהוא גם כן, מניין "עקד" -

דכל אחד מהם, עקד היצר הרע עקידה מעלייא וגמורה.

ואפשר, דהוי כהאי גוונא בצדיקים אחרים, אך נקיט שלשה אבות דוקא, משום דאשכח בהו קראי ללמוד מהם כן".

⁵ בתלמוד ירושלמי (ברכות, פרק ט' הלכה ה'. סוטה, פרק ה' הלכה ה'), חלקו בין אברהם לדוד, שעל אף שלשניהם לא היה יצר הרע, מכל מקום חלוקים הם:

כי אברהם אבינו הע"ה, הפך את היצר הרע שלו ליצר טוב,

אבל דוד הע"ה, לא היה יכול לעמוד בו, והרגו בלבבו, כמו שנאמר, 'ולבי חלל בקרבי'.



שכן, אם לא היה לדוד הע"ה יצר הרע, היאך ביקש "נקמה".
וביאור העניין, הוא, בהקדם דבריו של רבינו הרמח"ל זיע"א ("מסילת ישרים",
פרק יא'), וז"ל:

"גם השנאה והנקימה, קשה מאד לשמלט ממנו לב הותל אשר לבני האדם,

כי האדם מרגיש מאד בעלבונותיו, ומצטער צער גדול.

והנקמה לו, מתוקה מדבש, פי היא מנוחתו לבדה".

והיינו:

שעניינה של הנקמה, הוא מיצוי חשבון הצדק בעולם,

ועל ידי שנעשה אותו חשבון הצדק בעולם -

מתגלה כבוד שמים בעולם.

ועל פי זה, נוכל להבין את מאמר רבותינו ז"ל (ברכות, לג' ע"א):

"גדולה נקמה, שנתנה בין שתי אותיות,

שנאמר (תהילים, צד' - א'), אל⁶ נקמות ה' "

**משום, שעל ידי אותה הנקמה, שהיא מיצוי חשבון הצדק בעולם, מתגלה כבוד
שמים בעולם.**

ה. עוד מצינו בדברי המדרש בפרשתינו (פסקה ג'): :

**"אמר הקדוש ברוך הוא למשה, 'נקם נקמת' - אתה בעצמך, והוא משלם את
אחרים,**

⁶ הנה, שם "א-ל" - יסודו הוא מידת החסד, וכמו שנאמר (תהילים, נב' - ג'), "חסד אל כל היום",

אך, "נקמה" עניינה הוא דין,

ברם, שם "הוי"ה" - יסודו הוא מידת הרחמים.

וביאר בזה המהרש"א:

שכשעושה הקב"ה נקמה באומות העולם, יש בה גם טובה לישראל,

ולכן, נכתבה הנקמה בין אותיות של רחמים.



אָלֵא, מִפְּנֵי שְׁנֵתִּגְדֵּל בְּאַרְץ מִדְּוֹן -

אָמַר, אֵינֹו בְּדִין שְׁאֵנִי מִצַּר לְמִי שְׁעֲשֵׂה בִּי ⁷ טוֹבָה,

הַמְּשָׁל אוֹמֵר, בּוֹר שְׁשִׁתִּית מִמֶּנּוּ אֵל תִּזְרַק בּוֹ אֶבְרִי.

דהיינו, שפירש משה רע"ה את דבריו של הקב"ה כך :

שמכיוון שנעשתה לי טובה במדין, לא יתכן הדבר, שיבקש ממני הקב"ה - שאני בעצמי אלך להילחם בהם.

וכאשר נתבונן בדרכיו של משה רע"ה, נראה שכך היתה הנהגתו בכל זמן, וכדלהלן.

דהנה, כשניגלה הקב"ה למשה רע"ה בסנה, נאמר (שמות, ד' - יח') :

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה, וַיָּשָׁב אֶל יִתְרֵ חַתָּנּוֹ, וַיֹּאמֶר לוֹ - אֵלֶיךָ נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל אַחֵי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם, וְאֶרְאֶה הָעוֹדֵם חַיִּים, וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם,"

ובפסוק זה יש לעיין, מפני מה הוצרך משה רע"ה לבקש מיתרו חותנו רשות לילך למצרים,

ובפרט, שבדבר זה נצטווה כבר ע"י הקב"ה, ואם כן, מה רשות צריך בדבר.

וגילו לנו בזה רבותינו ז"ל (שמות רבה, פרשה ד', ב') :

"בְּשַׁעַה שְׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (שמות, ג' - י), 'וְעַתָּה לָכֵה וְאֲשַׁלַּחְךָ אֶל פְּרַעֲהוֹ,'

אָמַר לוֹ, רְבוֹן הָעוֹלָם, אֵינִי יָכוֹל -

⁷ השווה, למה שמצינו בספר שמות (פרק ב', יא' - כ') :

"וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם, וַיִּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אַחִיו, וַיֵּרָא בְּסִבְלַתֶם, וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֲחִיו. וַיִּפְּן כֹּה וְכֹה, וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ - וַיֵּךְ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל. וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשֵּׁנִי, וְהָיָה שְׁנֵי אַנְשִׁים עִבְרִים נְצִים, וַיֹּאמֶר לְרֹשֶׁע - לְמָה תִּכֶּה רַעֲךָ. וַיֹּאמֶר, מִי שְׁמַךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְט עֲלֵינוּ, הַלְהַרְגֵנִי אַתָּה אָמַר - כְּאֲשֶׁר הִרְגֵת אֶת הַמִּצְרִי, וַיֵּרָא מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר, אֲכֵן נֹודַע הַדָּבָר. וַיִּשְׁמַע פְּרַעֲהוֹ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וַיִּבְקֹשׁ לְהַרְגֵת אֶת מֹשֶׁה, וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרַעֲהוֹ, וַיָּשָׁב בְּאַרְץ מִדְּוֹן. וַיָּשָׁב עַל הַבָּאָר. וַלְכֵהוּן מִדְּוֹן שָׁבַע בְּנוֹת, וַתְּבַאֲנָה וַתִּדְלַנָּה וַתְּמַלְאֲנָה אֶת הַרְהָטִים - לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן. וַיְבֹאוּ הָרַעִים וַיִּגְרְשׁוּם, וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיּוֹשַׁעַן, וַיִּשַׁק אֶת צֹאנָם. וַתְּבַאֲנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן, וַיֹּאמֶר, מִדּוּעַ מֵהַרְתָּן בָּא הַיּוֹם. וַתֹּאמְרֵן, אִישׁ מִצְרִי הִצִּילֵנוּ מִיַּד הָרַעִים, וְגַם דָּלָה דָּלָה לָנוּ, וַיִּשַׁק אֶת הַצֹּאן. וַיֹּאמֶר אֶל בְּנֹתָיו, וְאֵין, לְמָה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת הָאִישׁ, קִרְאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם."



מִפְּנֵי שֶׁקִּבְּלָנִי יִתְרוֹ, וּפְתַח לִי בֵּיתוֹ, וְאֲנִי עֲמוּ כָּבוֹן -

וּמִי שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ פְּתָחוֹ לְחֻבְרוֹ נִפְשׁוּ חַיֵּב לוֹ⁸ ,”

ובביאור דבריהם הקדושים, נראה:

שמכיוון שהיתה מידת זו של "הכרת הטוב", מושרשת וחזקה במשה רע"ה,

הרגיש מחויבות יתירה ביתרו חותנו, עד כדי דרגת "נִפְשׁוּ חַיֵּב לוֹ".

עוד מצינו בו במשה רע"ה, שבזמן שנתן הקב"ה עשר מכות למצרים,

הִכָּה מִשֶּׁה רַע"ה, רק ז' מכות,

ואת ה-ג' הנוותרות, הִכָּה אהרון הכהן ע"ה, בשליחותו, וכדלהלן.

במכת דם מצינו (שמות, ז' - יט'): :

⁸ עוד מצינו שם בהמשך המדרש:

"וְכֵן אֵתָהּ מוֹצֵא בְּאַלְיָהּ,

בְּשַׁעָה שֶׁהִלָּךְ אֶצֶל צְרַפְיֵת הָאֱלֹמְנָה, מֵת בְּנָה,

הַתַּחֲחִיל מִתַּחֲנִן וְאוֹמֵר (מלכים א' יז' - כ'), 'הִגַּם עַל הָאֱלֹמְנָה אֲשֶׁר אָנִי מִתְגַּוֵּר עִמָּה, הִרְעוֹתָ, לְהִמִּית אֶת בְּנָה',

וְכַתִּיב (מלכים א' יז' - כב'), וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל אֱלִיָּהוּ וַתִּשָּׁב נֶפֶשׁ הַיֶּלֶד.

וְלֹא עוֹד, אֲלָא, שְׁכַל הַפּוֹתֵחַ פְּתָחוֹ לְחֻבְרוֹ, חַיֵּב בְּכּוּדוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ -

אֵתָהּ מוֹצֵא, בַּעֲת שְׁנֵלֶקַח אֱלִיָּהוּ מֵאֱלִישַׁע, וְזָכָה לְטַל פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחוֹ. כְּמָה דְתִימָא (מלכים א', ב' - ט'), 'וְיֵהִי נָא

פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֱלִי' -

הִיָּה לוֹ לִילָךְ אֶצֶל אָבִיו וְאִמּוֹ לְהַחֲיוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בֶן אַכְסֵינְיָא שְׁלוֹ -

וְכֵן אֱלִיָּהוּ, הִיָּה לוֹ לְהַחֲיוֹת אָבוֹתָיו, כְּמוֹ בֶן הַצְּרַפְיֵת -

אֲלָא, שְׁמַסֵּר נִפְשׁוֹ עַל אַכְסֵינְיָא שְׁלוֹ.

לְכָה, אָמַר מִשֶּׁה לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא -

קִבְּלָנִי יִתְרוֹ, וְנִהְיֶה בִּי כְּבוֹד,

אִינִי הוֹלֵךְ אֲלָא בְּרִשׁוֹתָי,

לְכָה כְּתִיב, 'וְיִלָּךְ מִשֶּׁה, וַיִּשָּׁב אֶל יִתְרֵי חַתָּנָו'."



"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, אָמַר אֶל אֱהֲרֹן - קַח מִטָּד וּנְטָה יָדָךְ, עַל מַיְמֵי מִצְרַיִם, עַל הַנְּהַרְתָּם, עַל יְאֲרֵיהֶם וְעַל אֲגַמֵּיהֶם וְעַל כָּל מְקוֹה מַיְמֵיהֶם, וַיְהִי דָם, וְהָיָה דָם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וּבְעַצְמֵם וּבְאֲבָנֵים".

ובמכת צפרדע מצינו (שמות, ח' - א') :

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, אָמַר אֶל אֱהֲרֹן - נְטָה אֶת יָדְךָ בְּמִטָּד, עַל הַנְּהַרְתָּ, עַל הַיְאֲרִים וְעַל הָאֲגָמִים, וְהָעַל אֶת הַצַּפְרָדַעִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם".

וכמו כן, במכת כנים מצינו (שמות, ח' - יב') :

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, אָמַר אֶל אֱהֲרֹן - נְטָה אֶת מִטָּדְךָ, וְהָדָךְ אֶת עַפְרַת הָאֶרֶץ, וְהָיָה לְכַנָּם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם".

ובמכת דם וצפרדע, אמרו רבותינו ז"ל⁹ (שמות רבה, פרשה ט', י') :

"אָמַר רַבִּי תַנְחוּם, לָמָּה לֹא לָקוּ הַמַּיִם עַל יְדֵי מֹשֶׁה,

אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַמַּיִם שֶׁשְּׁמְרוּךְ כְּשֶׁהִשְׁלַכְתָּ לַיָּאֹר -

אֵינוֹ דִין שְׂיִלְקוּ עַל יָדְךָ -

חַיִּיד, לֹא יִלְקוּ אֶלָּא עַל יְדֵי אֱהֲרֹן".

ובמכת כנים, אמרו רבותינו ז"ל¹⁰ (שמות רבה, פרשה י', ז') :

"אָמַר רַבִּי תַנְחוּם, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, עַפְרַת שֶׁהִגִּין עָלֶיךָ כְּשֶׁהִרְגַת אֶת

הַמִּצְרִי, אֵינוֹ דִין שְׂיִלְקָה עַל יָדְךָ,

לְפִיכָךְ, לָקוּ שְׁלֹשׁ מַכּוֹת אֱלֹהֵי עַל יְדֵי אֱהֲרֹן".

ומבואר :

שגם כאשר הדבר המיטיב עם האדם, הוא "דומם",

⁹ וכ"ה ברש"י על הפסוק הנ"ל, ז"ל:

"לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן".

¹⁰ וכ"ה ברש"י על הפסוק הנ"ל, ז"ל: "לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן".



ו"דומם", אינו מבין את עניין "הכרת הטוב",

צריך לנהוג בו האדם - בהנהגה זו.

ו. והנה, עם ישראל עצמו, לא ירש ולמד הנהגה זו ממשה רע"ה, וכדלהלן.

דהנה, מצינו בספר דברים (ה', כה' - כו'): :

"וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם בְּדַבְּרֵיכֶם אֵלַי, וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, שְׁמַעְתִּי אֶת קוֹל דְּבָרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַיךְ, הִיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבְּרוּ. מִי יִתֵּן, וְהָיָה לְבָבְסָם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי, וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים, לְמַעַן יֵיטֵב לָהֶם וּלְבְנֵיהֶם לְעֹלָם",

ודרשו בזה רבותינו ז"ל (עבודה זרה, ה' ע"א): :

"אמר להן משה לישראל -

כפויי טובה בני כפויי טובה,

בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל, 'מי יתן והיה לבבם זה להם',

היה להם לומר, 'תן אתה'¹¹.

כפויי טובה - דכתיב (במדבר, כא' - ה'), 'ונפשנו קצה בלחם הקלוקל',

בני כפויי טובה - דכתיב (בראשית, ג' - יב'), 'האשה אשר נתת עמדי, היא

נתנה לי מן העץ, ואוכלי',

ז. ואם ישאלך אדם -

ומה בכך שכפוי טובה אני, ואיני מכיר בטובתו של חברי -

¹¹ התוספות בד"ה "כפויי טובה", כתבו ז"ל:

"לכך קראם כפויי טובה, שלא רצו לומר 'אתה תן',

לפי, שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך".

דהיינו, שסיבת הדבר שלא ביקשו כך מהקב"ה, הוא מהטעם הנתבאר לעיל -

"שהפיתם פתחו להקב"ה, נפשו תיב לו" -

ומשום כך, לא רצו עם ישראל להגיע לידי הרגשה זו.



על כך נשיב לו, כדלהלן.

בספר שמות (א' - ח') נאמר:

"וַיִּקַּם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרָיִם, אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף,"

ודרשו בזה רבותינו ז"ל (סוטה, יא' ע"א):

"רב ושמואל, חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו ... 'אשר לא ידע

את יוסף' - דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל,"

דהיינו:

שבין לדברי רב ובין לדברי שמואל, עשה פרעה את עצמו כאילו לא שמע¹²,

וכאילו לא הכיר, את יוסף הצדיק ע"ה - כלל ועיקר.

ולמדו מכך רבותינו ז"ל (מדרש תנחומא, שמות, ה')::

"עֲמַד מֶלֶךְ חָדָשׁ, וְחָדָשׁ עָלֵיהֶן גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת,

לְכֹן כְּתִיב, 'וַיִּקַּם מֶלֶךְ חָדָשׁ ... אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף,'

וְכִי לֹא הָיָה מִכִּיר אֶת יוֹסֵף, שֶׁהוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף.

אָמַר רַבִּי אֲבִין, מִשָּׁל, לְאַחַד שְׂרָגְסִים אִיקוֹנִין שֶׁל דּוֹכּוֹס -

אָמַר הַמֶּלֶךְ, הַתִּיזוּ אֶת רֵאשׁוֹ עֲכָשׁוֹ, שֶׁלְמַחַר עוֹשֶׂה בִּי כָּךְ,

וְכָךְ פָּרַעַה, עֲכָשׁוֹ לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף -

לְמַחַר הוּא אוֹמֵר (שמות, ה' - ב'), 'לֹא יָדַעְתִּי אֶת הַשֵּׁם'."

וכן הוא, בדברי רבינו בחיי (שמות, א' - ח'), שכתב וז"ל:

"כל הכופר בטובתו של חברו, סופו שיכפור בטובתו של הקב"ה,

שהרי, כתיב, 'אשר לא ידע את יוסף' -

ובסוף אמר, 'לא ידעתי את השם'.

¹² להפירוש "חדש ממש", מכל מקום, היה לו לפרעה לשמוע על פועלו של יוסף בארץ מצרים,

ולהפירוש "שנתחדשו גזירותיו", הרי הכירו.



משל למה הדבר דומה, לאדם שרגם איקונין של דוכוס, אמר המלך, התיזו את ראשו, למחר עושה בי כן".

דהיינו:

שהאדם הלוקה בחסר, בעניין "הכרת הטוב" -

סופו, שילקה בחסר, בעניין ה"הכרת הטוב" כלפי הקב"ה.

ולאור המבואר, אפשר, שטעם הדבר, ששלח משה רע"ה את פנחס להילחם במדין:

הוא, מחמת שידע משה רע"ה, שאם לא "יכיר טובה" לאנשי מדין, וכביכול "יכפור בטובתם" -

אזי, חלילה וחס יגיע לכלל "כופר בטובתו של הקב"ה",

שכן, הכפירה בטובתם של אנשי מדין -

בסופו של דבר, תוביל אותו לא לעשות "נקמה", לכבודו של הקב"ה,

מחמת, שכל זמן שאינו מקיים את אותה מלחמה, הוא מובטח, שהוא לא יפטר מן העולם,

ברם, על ידי ש"הכיר טובה" לאנשי מדין -

ונתן לפנחס לקיים את המלחמה -

ממילא, "הכיר טובה" לכבודו של הקב"ה גם כן -

ובכך, "ויתר" על האפשרות להמשיך לחיות בעולם הזה.

ח. במסכת תענית (חי' ע"א) איתא:

"אמר ר' אמי, בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה,

מניין, מחולדה ובור -

ומה המאמין בחולדה ובור, כך. המאמין בהקב"ה, על אחת כמה וכמה",

ובביאור המעשה, כתב רש"י, וז"ל:

"שהמיתו שני בני אדם,



מצוי הוא באגדה -
מעשה בבחור אחד, שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה,
אמרה, מי מעיד -
והיה שם בור אחד וחולדה -
אמר הבחור, בור וחולדה עדים בדבר.
לימים, עבר על אמונתו, ונשא אחרת, והוליד שני בנים,
אחד נפל לבור, ומת,
ואחד נשכתו חולדה, ומת.
אמרה לו אשתו, מה מעשה הוא זה, שבנינו מתים במיתה משונה,
ואמר לה, כך וכך היה המעשה"י¹³ ¹⁴.

¹³ יעויין בתוספות (בד"ה "בחולדה ובור") שהביאו מעשה זה באופן אחר, וכדלהלן:
"מעשה היה בנערה אחת, היתה רוצה לילך לבית אביה, והיה בור בדרך ונפלה,
ובא בחור אחד, ואמר, אם אני אעליך תנשאי לי -
אמרה לו, הן -
ונשבעו ביניהן, שהוא לא ישא אשה אחרת, והיא לא תנשא לאיש אחר.
ואמרו, מי מעיד בינינו -
והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור -
ואמרו, אלו שנים, בור וחולדה יהיו עדים בינינו, והלכו לדרכם.
והיא עמדה בשבועתה,
והוא נשא אשה אחרת -
וילדה בן, באת חולדה ונשכתו ומת -
וילדה לו בן שני, ונפל לבור ומת.
אמרה לו אשתו, מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם, מזכר השבועה, וסיפר לאשתו כל המעשה.
אמרה לו, אם כן, חזור וקחנה -



וכתב לה גט -

והלך ונשא את הבתולה.

והיינו דאמרי, המאמין בבור וחולדה, שהעמידו עדותן".

¹⁴ יעוין מה שכתב בזה, רבינו הרי"ח הטוב זיע"א, בספרו "בן יהוידע" (ח' ע"א), וכדלהלן:

והנה, כעין מעשה זו של חולדה ובור, שמעתי שמספרים אשר עשה השי"ת לנקום נקמת איש ישראל, אשר נהרג ע"י נכרי אחד.

והוא, כי איש יהודי עשיר, היה הולך בשיירא במדבר, מעירו לעיר אחרת,

והיה נושא באמתחתו על בהמתו, צרורות הרבה של דינרי זהב, בשביל עסקו,

ונזדמן שם בשיירא ההיא, נכרי אחד מאנשי חיל -

שהרגיש שיש אצל היהודי צרורות דינרי זהב -

מה עשה, נתחבר עמו בדרך בחיבה וריעות, והיה משמשו כמו משרת, והיו רוכבים כל יום בהמתם ביחד זה אצל זה,

והיה הנכרי משמח את היהודי בדברי טיול, וספורי מעשיות בכל הדרך.

ויום אחד, היה מספר לו סיפורים נאים המושכים את הלב,

והיה מנהיג הבהמה בנחת, כדי שילכו יחדיו,

ועל ידי כך, נתרחקו מאנשי השיירא שהיו הם אחרונים,

והיהודי, להיותו נותן לבו לדבריו, לא הרגיש בהרחקתם מן השיירא,

ובאו למקום עומק -

עד שאין איש רואה אותם מרחוק כלל -

ואם יצעק, אין קולו נשמע.

ואז, ירד הנכרי מן הבהמה, וחרבו שלופה בידו, והפיל את היהודי לארץ, וכפת אותו לשחוט אותו, כדי ליקח צרורות הזהובים אשר באמתחתו,

והיהודי ראה כי כלתה אליו הרעה, ויבט כה וכה, וירא כי אין איש -

ורק ראה עוף אחד יושב על סלע אחד סמוך אליו -

ויאמר לנכרי, עוף זה ששמו כך, הוא יעיד על דמי, לנקום נקם.

ויצחק הנכרי, ושחטו תכף, והניח גוייתו בגומא אחת וכסהו בעפר,

ולקח צרורות הזהובים, וחזר לאחוריו, ולא הלך לשיירא -



ואחר איזה ימים, שב לעיר שמח.

והקרובים של היהודי, חשבו שהגיע לעיר שהלך שם,

וכשראו שבאה משם שיירא אחר שיירא, ולא בא להם מכתב ממנו, הלכו לחפש ולא מצאו, ונתייאשו ממנו, ויתאבלו עליו.

והנכרי הוא, דר בעיר היהודי, שהיא היתה עיר המלוכה, ואין מי שמכיר ומרגיש בדבר זה כלל,

אך זה הצליח, על ידי העושר ההוא שלקח מן היהודי, אחר שרצח אותו.

ובמעט שנים, עלה לגדולה, עד שנעשה משנה למלך,

והצליח יותר, עד שהגיע למעלה גדולה, שכל יום סועד עם המלך ביחד.

ויהי היום, המלצר של המלך קנה עוף אחד חשוב, שהוא מזה המין של העוף אשר העידו היהודי על דמו,

כי זה המין, אינו מצוי כל כך, ובשרו שמן וטוב,

ועלה בלבו, לעשותו מטעמים למלך, מפני שאינו מצוי -

וכן עשה -

בישלו, ועשהו מטעמים לפאר.

וכשהגיע זמן הסעודה של המלך, הגיש המלצר בידו את העוף הזה בקערה אחת,

ויאמר למלך, זה הוא עוף פלוני שנקרא כך, ונזדמן לידי היום, ועשיתיו מטעמים, אכול ממנו, ויערב לך.

וזה המשנה, היה יושב על השלחן עם המלך -

וכששמע מפי המלצר שמו של זה העוף -

צחק -

כי זכר דברי היהודי, שאמר לו קודם שרצחו, זה עוף פלוני יעיד על דמי לנקום נקם.

ואמר בלבו -

אנכי הצלחתי אחר הרצח, עד שהייתי משנה -

והנני אוכל עם המלך, מן העוף הזה, אשר הכינו היהודי לעדות.

וכאשר עבר דבר זה בלבו אותה שעה, צחק על דברי היהודי,

ואע"פ שהמלך יושב, צחק, כי לא היה יכול להתאפק.

אך המלך, כשראהו שצחק בלי אומר ובלי דברים -

תמה על הצחוק הזה שראה בו -



וישאלהו, למה צחקת, הגד לי.
ויאמר, לא אוכל להגיד.
והמלך חרה אפו, ויאמר, אם לא תגיד האמת מה ענין הצחוק זה, אהרוג אותך עתה.
וזה, כשראה דבר המלך נחוץ, ואי אפשר שלא יגיד, ואין לו זמן לצייר דברים בשקר,
אמר בלבו, אגיד הדבר כמו שהוא, ומה בכך, כי ודאי המלך לא יקפיד על שהרגתי יהודי אחד -
והוא יודע, שלפעמים אני צולב עשרה נפשות ביום אחד -
ומה נחשב בעיני המלך דם יהודי אחד, שהרגתי קודם כמה שנים.
ויגד למלך הדבר כמו שהוא,
ויאמר, צחקתי עתה בזכרי דבר היהודי, שאמר, זה העוף יעיד על דמי,
והנה, בעתה, אני אוכל את העוף הזה על שלחן המלך.
ויאמר המלך בלבו, דבר זה נעשה לפני בהשגחה מן השמים,
שנתגלגל הדבר, שאדע אני בהריגת היהודי, על ידי מין העוף הזה בעצמו,
ולא על חנם נתגלגלה ידיעה זו לפני -
הלא, כדי שאנקום נקמת דם היהודי, ואעשה משפט.
כל זה חשב המלך בלבבו,
ויאמר להמשנה בנחת, והראה על פניו מעט שחוק -
מי זה היהודי הנרצח.
ויאמר, יהודי שולחני, שמו כך וכך, והוא ידוע בעיר זו.
ויקם המלך מעל השלחן, ועדיין לא אכל,
וישלח את עבדיו לבית המשנה, להוציא את אשתו ובניו ושפחותיו לחוץ -
וישמרו את הבית,
ויגזור אומר, שילכו לביתו של אותו יהודי השולחני הנרצח -
ויקחו את אשתו ובניו, ויביאום לבית המשנה -
להיות להם הבית, וכל אשר בתוכו, לנחלת עולם.
ויתלו את זה המשנה, על פתח ביתו.
ראה כמה גדלו מעשה השי"ת,



ט. והנה, מעשה זה הובא בהרחבה, בספר "הערוך"¹⁵, הביאו רבינו המהר"ל¹⁶ זיע"א, וכדלהלן:

"מעשה בנערה שהיתה הולכת לבית אביה,
והיתה מקושטת בכסף וזהב,
ותתע בדרך, והלכה בלא ישוב.
כשהגיע חצי יום, צמאה, ולא היה לה לוייה,
ראתה באר, ודלי, וחבל קשור -

כי היהודי אמר עוף פלוני הזה יעיד על דמי,
וככה עשה השי"ת אשר סבב כמה סיבות,
עד שסוף דבר, זה המין של עוף זה, בו נודע דמו של היהודי, ונהרג הרוצח -
ותחת ממון שלקח מן היהודי, שילם מאה פעמים -
כי נעשה זה עשיר גדול -
וביתו וממונו, ניתן ליורשי היהודי הנרצח.
'אל נקמות ה', אל נקמות הופיע' (תהילים, צד' ע"א)".
¹⁵ לרבינו יחיאל בר נתן,
ערך "חלד", א'.
¹⁶ בספרו "נתיבות עולם", נתיב האמונה, פרק א'.
¹⁷ בסוף דבריו, ביאר בזה רבינו המהר"ל זיע"א, כדלהלן:
"ויש לך לדעת, אלו שני דברים חולדה ובור, הם נגד זכר ונקבה.
כי החולדה, כנגד הזכר -
מפני שלשון חולדה, מלשון חלדה, שמנקב החולדה בעקרי הבית, שכך אמרו בכל מקום על החולדה, והוא
כמו הזכר שמנקב,
אבל הבור, הוא הפך זה, שיש לו בית קיבול דומה לנקבה -
וכן אמר הכתוב (משלי, ה' - טו'), 'שִׁתָּה מִיָּם מְבוֹרָךְ',
ודבר זה, מבואר בכמה מקומות".



נשתלשלה, וירדה לבור.
לאחר ששתתה, בקשה לעלות, ולא היתה יכולה,
וצעקה.
עבר עליה אדם, ושמע קולה -
עמד על פי הבאר, והציץ -
ולא היה יכול להבחין לה.
אמר לה, מן בני אדם אתה, או מן מזיקים,
אמרה, מן בני אדם,
אמר לה, השבעי לי שמבני אדם את,
נשבעה לו.
אמר, מי הביאך לכאן,
ספרה לו המעשה.
אמר, אם אני מעלך, תנשא לי,
אמרה, הן.
העלה,
ורצה להזדקק לה.
מיד אמרה לו, מאיזה עם אתה,
אמר לה, מישראל אני, ממקום פלוני, וכהן אני.
אמרה, אף אני ממקום פלוני, ממשפחה פלונית,
ואמרה לו, עם קדוש כמותך, שבחר בך הקב"ה מכל ישראל, ואתה מבקש לעשות
כבהמה בלא קידושין וכתובה,
בא אצל אבי ואמי, ואני מתארסת לך.
נתנו ברית זה לזה,



אמר, מי יהיה עד -
והיתה חולדה כנגדן.
אמרה לו, השמים, וחולדה ובור -
עד, שאין אנו מכזבין זה בזה.
הלכו כל אחד לדרכו.
הנערה עמדה באמונתה, וכל מי שתבעה, היתה ממאנת עליו,
כיון שהחזיקו בה, נהגה עצמה כשוטה, וקרעה בגדיה, עד שנמנעו בני אדם ממנה.
והוא, כיון שעבר מפניה, שכחה,
ונשא אשה,
ונתעברה, וילדה - חנקתו חולדה,
ועוד נתעברה, וילדה בן - ונפל לבור.
אמרה אשתו, אם כדרך בני אדם היו מתים, הייתי אומר צדוק הדין,
ועכשיו שמתו מיתה משונה, אין זה בלא עון,
ספר לי מעשיך.
גילה לה המעשה, ונתגרשה ממנו.
אמרה, לך אצל חלקך שנתן לך הקב"ה.
הלך ושאל בעירה, אמרו לו, נכפית¹⁸ היא,
הלך אצל אביה -
פירש לו כל המעשה,
אמר לו, אני מקבל מומיה.
בא אצלה, התחילה לעשות כמנהגה,

¹⁸ פירוש "נשתטית".



סיפר לה מעשה חולדה ובור,
אמרה לו, עמדתי בבריתי,
מיד נתישבה דעתה -
ופרו ורבו בבנים ובנכסים".

וממעשה זה, נמצינו למדים, עד כמה גדולה היא מידת "הכרת הטוב":
שכן, אף על פי שלא היתה כוונת אותו בחור, במה שהציל את הנערה, לשם
שמים -

עד כדי כך, שבאותה השעה תבעה לדבר עבירה,
בכל זאת, הרגישה האשה בלבה את הרגשת "נפשו חייב לו", ועמדה¹⁹
בשבעתה.

ל. כתב שלמה העי"ה (משלי, יז - יג):
"מְשִׁיב רֶעָה תַּחַת טוֹבָה, לֹא תִּמְוֹשׁ רֶעָה מִבֵּיתוֹ",
ופירש בזה הרלב"ג, וז"ל:
"הנה, מי שהוא משיב רעה תחת טובה, אשר גמלוהו, ראוי שלא תסור רעה
מביתו,
וזה, לשתי סבות:

האחד, מפני שהאנשים לא ישתדלו להטיב לו,
לפי שהם רואים שהוא משיב רעה תחת טובה,

¹⁹ ובאמת, שמעיקר הדין, לא היתה צריכה הנערה להמתין לו,

וכפי שכתב בשו"ת "אבני נזר" (להגה"ק רבי אברהם בורנשטיין זיע"א מסוכטשוב. חו"מ, סי' פג'), וז"ל:

"וידוע (תענית, ח' ע"א. וברש"י) מעשה דחולדה ובור, שעמדה באמונתה,

אף שעפ"י דין לא היה עליה שום טענה, מאחר שהוא לא בא,

ועוד, נשא אחרת,

ואעפ"י כ המתינה".



ולזה, כאשר תהיה הרעה בביתו, לא תסור משם, כי לא ישתדל איש בהסרתה.
והסבה השנית, היא, כי זה העונש ראוי שיבא עליו מהשם יתברך, על זאת
התכונה הפחותה, כי היא תמנע האדם מכל הטובות והשלימיות,
 וזה, כי האדם נכנע לשם יתברך, מפני רבוי הטובות אשר הוא גומל אותו תמיד,
 ומי שלא יכיר לאנשים הטובה שהם עושים לו, לא יכיר לשם יתברך בטובות
 שהוא חונן אותו,
 ויהיה זה סבה אל הכפירה בשם יתברך".

והנה, שבת זו, אנו מפטירים בה, את ההפטרה ה-ב' ²⁰, מ-ג' הפטרות הפורענות ²¹,
 הנקראות קודם יום ט' באב,
 והמעייין בפסוקי הפטרה זו ²², ובפירושו של רבינו המהר"י קרא זיע"א ²³, יראה
שכל תביעת ה' יתברך על עם ישראל, ביד ירמיה הנביא -
היתה, מחמת היותם כפויי טובה, וחסרי מידה זו של "הכרת הטוב", אליו
יתברך,
ולפיכך, חרב בית קודשינו ותפארתינו.

יתן ה' יתברך, ונזכה להפנים אל תוך עצמינו, את מידה גדולה ונעלית זו,
 ועל ידי כך, נזכה להגיע לידי "הכרת הטוב", ליוצרינו ברוך הוא -
 שהיא עיקר תכליתנו בעלמא הדין.
 ובוודאי, שדבר זה, יהיה כתשובת המשקל, על חורבן הבית -
 וממילא, נזכה לחזות בבניינו, במהרה בימינו. אמן.

²⁰ "שמעו דבר יהוה בית יעקב, וכל משפחות בית ישראל".

²¹ "תלתא דפורענותא".

²² ירמיה, פרק ב', מפסוק ד' ואילך.

²³ רבינו יוסף בן שמעון בן חלבו זיע"א,

גדול מפרשי התנ"ך, ותלמיד חבר לרש"י זיע"א.



יומא דהילולא - רביעי - כג' תמוז

כתב וערך: הרב יאיר בר חן

רבינו משה קורדובירו זיע"א (ב"ר יעקב) - הרמ"ק,
מחבר הספרים "תומר דבורה" ו"פרדס רימונים".

נולד: רפ"ב (1522 למניינם),
נפטר: כג' בתמוז ש"ל (1570 למניינם) - כבן 48 שנים.

מתולדות חייו:

הרמ"ק זיע"א, נולד להורים ממגורשי ספרד, שהיגרו ככל הנראה לארצות הבלקן,
ולאחר שנולד, היגרה משפחתו לעיה"ק צפת.

את משנתו בתורת הנגלה, למד בישיבתו של מרן רבינו יוסף קארו זיע"א בעיה"ק
צפת.

עם התחדשות הסמיכה בידי מהר"י בירב זיע"א, בשנת צר"ח (1538 למניינם),
הסמיך:

את מרן הב"י, ואת המבי"ט (רבינו משה די טראני), וכן את רבי יוסף סאגיס (רבו
של רבי אלעזר אזכרי, בעל ספר חרדים),

סמוך לפטירתו של המהר"י בירב, בשנת ש"א (1541 למניינם), הסמיך את הרמ"ק,
שהיה אז פחות מבן עשרים שנה!

וכתב עליו מרן הב"י (בשו"ת "אבקת רוכל", סי' צא):



"לית דין צריך בשש, והאי דיינא נחית לעומקא דדינא, וכל כי האי מילי מעלייתא - לימרו משמיה".

כשהתחתן עם אחותו של רבי שלמה אלקבץ זיע"א (בעל ה"מנות הלוי" - על מגילת אסתר, ומחבר הפיוט הקדוש "לכה לדודי"), נכנס ללמוד את לימודי הקבלה, ונעשה לגדול המקובלים, והעמיד תלמידים הרבה,

עד שרבו מרן הבית יוסף, נעשה כרוך אחריו בקבלה. ואף האר"י זיע"א, בא במיוחד מקהיר לשמוע תורה מפיו, וכתב עליו מורינו ורבינו. גם המהר"ו זיע"א, בא לקבל תורה מפיו.

לאחר שנפטר, פיזר הגאון המקובל רבי מנחם עזריה מפאנו זיע"א הון רב, כדי להדפיס את ספריו, וכתב עליו בספרו "פלח הרימון":

"ואמת רב מובהק הוא הרמ"ק, לי, מתוך ספריו, תהלה לקל. וחייב אני לו מורא וכבוד בשני עולמות, ככל שאר התלמידים שצדקו ממני, וזכו לעמוד ולשמש בפניו".

העידו עליו בני דורו, שלמרות עוצם קדושתו, לבד מתקופות מסוימות בהם היה מתבודד, היה תמיד מעורב בין הבריות, ומקבל את כל אדם בסבר פנים יפות.

ב-כג' תמוז ש"ל, בהיותו בן 48 בלבד, נפטר על פני רבותיו. ומרן הב"י הספידו, וסיים בדבריו - "כאן נגנז ארון הקודש". והאר"י ז"ל אמר - "משה אמת ותורתו אמת", ואמר, שראה שני עמודי אש מלווים אותו לפני המיטה.

בשנת שפ"ב (1622 למניינם), ביקר השל"ה הקדוש בעיה"ק צפת, וכתב לבני ביתו: "ועתה אודיע לכם קדושת הארץ, כאן בצפת תו"ב. והנה שלשה גדולי עליון היו בזמן אחד. מהר"י קארו, מהר"מ קורדובירו, ומהר"י לוריא זצ"ל, והיו ממש מלאכי ה' צבקות, נתגלו להם מגידים מישיבת נביאים ומישיבת תנאים וגם אליהו ז"ל,

ונקברים יחד כמו סגל, בבית הקברות, ונשקתי קבריהם".

זכותו תהא מגן וצינה עלינו ועל כל ישראל.

לזכרון עולם בהיכל ה'

הראשלי"צ הרב אליהו בקשי דורון בן טובה ז"ל •

יצחק (ישראל) אוחנה בן מרים ז"ל •

יעיש זוביב בן מזל ז"ל •

ישראל אביטן בן סוזן ז"ל •

~~~

ליליאן דיאמנטה בת עישה ע"ה •

רחל עמוס בת אסתרלייה ע"ה •

רבקה הרוש בת גרסיה ע"ה •

הצדקת ברוריה מויאל בת חוה ע"ה •

אליס חוה עישה לוי בת גרסיה ע"ה •

מזל טוב סיגלר בת זוהרה ע"ה •

עזיזה שטרית בת אסתר ע"ה •

